

Versterken van inclusieve burgermacht

De werkwijze en context van Hart voor de K-buurt in
Amsterdam Zuidoost als goed voorbeeld

Colofon

Auteurs: Roos van Schaijk, Krista van Mourik, Lou Repetur, Mellouki Cadat-Lampe en Ceronne Kastelein.

Eindredactie: Dyonne van Haastert

Foto's: Hart voor de K-buurt

Vormgeving: Ontwerpburo Suggestie en Illusie

Downloaden: www.movisie.nl

Overname van informatie uit deze publicatie is toegestaan onder voorwaarde van de bronvermelding:

© Movisie

December 2020

Deze publicatie is tot stand gekomen dankzij financiering van het ministerie van VWS.

Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

Voorwoord

Waarom inclusieve burgermacht?

Nederland transformeert en verbouwt de verzorgingsstaat fundamenteel. Een van de elementen in deze transformatie is het versterken van zeggenschap en eigenaarschap van burgers. Er zijn steeds meer mogelijkheden om te participeren in overheidsbeleid. Dat is een mooie ontwikkeling, maar niet afdoende. Kritiek van buurtinwoners laat zien wat hen belemmert om mee te (blijven) doen. Traditionele overheidssturing, waarin de focus ligt op efficiency in plaats van effectiviteit, moeite met maatwerk door standaardisering e.d., zijn terugkerende thema's. Samenwerken met inwoners wordt als oplossing beschouwd voor deze belemmeringen. Mogelijkheden bieden voor participatie is in veel gevallen niet voldoende stimulerend of effectief. Met name, om de mensen in de meest kwetsbare posities (zoals daklozen, sommigen laaggeletterden, mensen met multi-problemen) te horen en te empoweren.

De noodzaak van het vooropstellen van het belang van de inwoners komt terug in bijna ieder beleidsstuk. Denk aan de noodzakelijke verbinding tussen de leefwereld en systeemwereld. Hoe zorgen we ervoor dat dit geen lege retoriek wordt, maar dat burgers daadwerkelijk meer aan het roer staan? Dat is de vraag die Movisie met actieve inwoners uit verschillende wijken via een publicatiereeks over "Inclusieve burgermacht" wil beantwoorden.

Dit is de eerste publicatie uit een reeks van vier. Elk jaar werkt Movisie met de deelnemers van een inwonersinitiatief samen om werkzame elementen voor inclusieve burgermacht te versterken. Daarmee dragen we bij aan het versterken van de kennis hoe behoeften van inwoners echt benut kunnen worden.

Inwonersinitiatieven die inzetten op inclusieve burgermacht draaien het perspectief om. In plaats van het laten participeren van inwoners bij overheidsbeleid, dient de overheid mee te denken en mee te doen met de inwoners. Bij inclusieve burgermacht versterkt het partnerschap tussen inwoners, sociale professionals en overheid het vermogen van inwoners om collectieve doelen te bereiken en buurtbelangen te behartigen. In het bijzonder met expliciete aandacht voor mensen in een kwetsbare positie.

Samenvatting

Inclusieve burgermacht

Binnen de overheid staat burgerparticipatie hoog in het vaandel. Steeds wordt de hulp ingeroepen van inwoners om maatschappelijke vraagstukken aan te pakken. Zij kunnen zo aangeven wat de behoeften zijn en nadenken over eventuele oplossingen. Wat er echter met de inbreng van inwoners wordt gedaan is vaak onduidelijk. Uit onderzoek blijkt dat inwoners geen daadwerkelijke invloed en beslismacht ervaren. Het buurtplatform Hart voor de K-buurt (HvdK) in Amsterdam Zuidoost is een goed voorbeeld van hoe inwoners de overheid proberen te verleiden naar een meer inclusieve burgermacht.

Inclusieve burgermacht is het vermogen van alle inwoners datgene te doen wat nodig is om buurtbelangen te behartigen en buurtdoelen te bereiken. De positie van burgers in een kwetsbare positie krijgt daarbij expliciet de aandacht. **Bestaande groepen** inwoners worden benut en hebben **eigenaarschap** over het realiseren van hun buurtdoelen. Officiële instanties **ondersteunen** hen en werken met hen vanuit **gelijkwaardig partnerschap**.

Wat willen wij? Weten wat inwoners willen en vooral inwoners in hun kracht zetten hun eigen ding te doen. We willen het eigenaarschap bevorderen

lid Hart voor de K-buurt.

Hoe kan je inclusieve burgermacht versterken?

Door middel van participatief actie-onderzoek is de werkwijze van Hart voor de K-buurt onderzocht en is er tegelijkertijd gewerkt aan het versterken hiervan. Uit dit onderzoek blijkt dat er een aantal werkzame elementen vast kunnen worden gesteld, die werkzaam zijn voor inclusieve burgermacht.

1. Informeel contact met inwoners

Hart voor de K-buurt zet zich in voor mensen in een kwetsbare positie, zodat ook zij hun behoeften kunnen realiseren. Drie elementen ondersteunen dit doel:

- **Diverse communicatiekanalen** worden ingezet, namelijk een website, WhatsApp, Facebook, KbuurtTV, een nieuwsbrief en een wijkkrant. Deze kanalen worden al gebruikt door inwoners. Dit zorgt ervoor dat verschillende inwoners bereikt worden.

- Aanvullend werkt Hart voor de K-buurt **proactief**: de initiatiefnemers gaan naar inwoners toe. Ze spreken jongeren aan op straat, lopen buurthuizen binnen en bezoeken ouderenuurtjes. Het benaderen van inwoners op plekken en tijdstippen waarop het de inwoners uitkomt staat centraal.
- Het contact met buurtinwoners is **laagdrempelig, informeel en persoonlijk**. Hart voor de K-buurt kennen inwoners persoonlijk en zijn in de buurt aanwezig en altijd telefonisch bereikbaar.

2. Community-up werkwijze

Het perspectief van de buurt (bottom-up) en institutionele belangen (top-down) wordt in een community-up werkwijze bij elkaar gebracht. Zo is Hart voor de K-buurt een bottom-up initiatief dat de top-downbelangen kent. Deze community-up werkwijze maakt dat Hart voor de K-buurt een brug kan slaan tussen de leefwereld van inwoners en de systeemwereld van gemeente.

Hart voor de K-buurt is een **bottom-up**-initiatief dat door en voor buurtinwoners wordt georganiseerd. Vanuit dit perspectief stellen ze zich op als buurtbouwers. Het bottom-up perspectief in de community-up werkwijze kent de volgende werkzame elementen om inclusieve burgermacht te bevorderen:

- Bij HvdK heerst een sterke **motivatie** om zich in te zetten voor en namens de wijk. De HvdK-leden wonen en leven in de buurt waar ze verandering willen realiseren.
- Hart voor de K-buurt **benut de organisatiekracht en buurtkennis** van bestaande groepen
- Inwoners van hun buurt. Nieuwe meedenkgroepen worden niet opgericht, al georganiseerde inwoners geven bijvoorbeeld participatietrajecten van het stadsdeel vorm.
- Vanuit **ervaringskennis** begrijpt HvdK wat er speelt in de wijk en zijn ze bekend met
- Heersende culturele normen en waarden. Zo kunnen de initiatiefnemers zich goed verplaatsen in de buurtinwoners.
- Hart voor de K-buurt heeft een groot **netwerk** in de buurt. Inwoners aangesloten zijn bij de
- Kerk, moskee en buurtplatforms vallen onder het netwerk. Hart voor de K-buurt **investeert in groepen die minder gehoord worden**, denk aan jongeren.

Daarnaast kunnen de Hart voor de K-buurtleden zich ook verplaatsen in de **top-down** focus van officiële instanties. Daarom worden ze ook wel wijkexperts genoemd.

- Politiek bestuurders, beleidsambtenaren en bestuurders van maatschappelijke organisaties zitten in het **netwerk** van Hart voor de K-buurt. Door het regelmatige contact is HvdK op de hoogte van de behoeften en mogelijkheden van instanties.
- Enkele Hart voor de K-buurtleden hebben **kennis van beleid en gemeentelijke processen**. Hierdoor kunnen ze goed aansluiten bij de bestaande beslisstructuren van overheden, woningbouwcoöperaties en andere instituties.
- HvdK-leden spreken de **taal** van beleid en politiek.

3. Empowerment van inwoners

Hart voor de K-buurt heeft als doel buurtinwoners in een kwetsbare positie te empoweren. Het eigenaarschap van activiteiten en plannen legt HvdK zoveel mogelijk bij de inwoners zelf. Het empoweren van inwoners doet Hart voor de K-buurt op verschillende manieren:

- Het samenbrengen van gelijkgestemde groepen inwoners, ook wel **collectiveren** genoemd, is een kernelement van de werkwijze van HvdK. Het bereik van de behoeften van inwoners wordt op deze manier vergroot door HvdK.
- HvdK **stimuleert** buurtinwoners kritisch na te denken over hun leefomgeving en eigen doelen te formuleren om hun leefomgeving te verbeteren. HvdK ondersteunt inwoners door het tonen van mogelijkheden om doelen te bereiken.
- De doelen en behoeften van inwoners vormen het startpunt van activiteiten. Hart voor de K-buurt **ondersteunt** medebewoners in het opzetten en uitvoeren van activiteiten, onder andere door kennis van gemeentelijke processen te delen. Bijvoorbeeld bij het aanvragen van subsidie.

Context

Hart voor de K-buurt is geen op zichzelf staand collectief. De context van Amsterdam Zuidoost is bepalend in het realiseren van inclusieve burgermacht.

We zien drie belangrijke contextfactoren die bijdragen aan het versterken van burgermacht:

- De K-buurt in Amsterdam Zuidoost kent veel diverse initiatieven en netwerken van inwoners. Deze georganiseerde inwoners beschikken over organisatiekracht en buurtkennis, beiden van belang om buurtdoelen te realiseren;
- Daarnaast laten gemeente en andere instanties uitvoeringstaken los en zijn bereid om de benodigde verantwoordelijkheden aan inwoners over te dragen. Dit gebeurt in enkele trajecten in Amsterdam Zuidoost;
- De aanwezige politieke moed en persoonlijk lef van bestuurders is een laatste belangrijke contextfactor. Dit betekent dat politiek bestuurders het lef moeten hebben om op de ervaringskennis van inwoners te vertrouwen.

Ook zien we een aantal contextuele uitdagingen die het versterken van inclusieve burgermacht moeilijker maken:

- Diverse inwoners van Zuidoost ervaren schaarste op verschillende levensdomeinen. Om zich uit te spreken over buurtkwesties of deze kwesties aan te pakken, moeten inwoners een bepaalde economische en sociale stabiliteit ervaren;
- Daarnaast zien inwoners van Zuidoost vaak hun mate van invloed niet. Inwoners voelen zich al jaren niet gehoord en ervaren dat hun mening en inzet er niet toe doet, waardoor ze zich niet inzetten voor hun buurt;
- Grote bewonersinitiatieven, zoals Hart voor de K-buurt, kunnen soms gezien worden als een alternatief voor bestaand beleid en uitvoering. Onduidelijkheid over taken levert zowel bij Hart voor de K-buurt als de maatschappelijke organisaties weerstand op naar elkaar;
- De vele initiatieven in Zuidoost dienen voornamelijk hun eigen achterban. Samenwerking tussen sommige geroepen is moeilijk, wat het bereik van collectieve buurtdoelen bemoeilijkt;

- Vastgestelde procedures en de structuur van de gemeente bemoeilijkt inclusieve burgermacht ook;
- Ten slotte wordt er veel geëxperimenteerd met participatievormen. Kwetsbare inwoners worden vaak niet geactiveerd. En de aanwezige georganiseerde inwoners worden door de experimenten eerder ontkracht.

Geleerde lessen

Een aantal belangrijke actoren om inclusieve burgermacht te versterken komt duidelijk naar voren in dit onderzoek. Dit zijn de geleerde lessen voor bestuurders, ambtenaren, sociaal professionals en actieve inwoners:

Bestuurder

- Creëer en bewaak tijd en ruimte voor het outreachend werken van ambtenaren;
- Streef naar structurele ondersteuning van inwoners. Haak niet af als het misgaat;
- Volg de burger in plaats van inkaderen.

Ambtenaar

- Werk samen met de georganiseerde inwoners in wijken voor participatieprocessen, ga niet eindeloos door met losse projecten en experimenteren;
- Strijkt 'burgermacht' tegen de haren in? Wat zegt dit over de ruimte die burgers krijgen van de lokale overheid?;
- Streef naar inclusieve wijken in plaats van inclusieve initiatieven;
- Werk opgavegericht, los van wie (inwoner of maatschappelijke organisatie) een maatschappelijk vraagstuk aanpakt.

Sociaal professional

- Werk samen met de georganiseerde inwoners in wijken. Stel geen nieuwe bewonersgroepen in, maar benut de bestaande netwerken;
- Ondersteun inwoners in het realiseren van buurtdoelen;
- Wees bewust van concurrentiesfeer, focus op gezamenlijk doel.

Actieve inwoner

- Stel je als dienend leider op: empower medebewoners door ze te collectivieren, kritisch na te laten denken en activiteiten te ondersteunen;
- Choose your battles in samenwerking met officiële instanties. Zet buurtbehoeften altijd voorop;
- Zet leiderschapsstijlen strategisch in;
- Kies bewust voor wel/niet professionaliseren.

Hoofdstuk 1

Inleiding

In februari 2018 riep een groep actieve burgers uit de Amsterdamse K-buurt alle inwoners op tot een zogenaamde participatiestaking, nadat gemeenteambtenaren de herinrichtingsplannen voor een gebied in de buurt (K-midden) presenteerden. Het participatieproces rondom de herinrichting van het K-middegebied werd begeleid door een extern bureau. Dit proces mondde uit in twee voorstellen voor de inrichting van het K-middegebied. Het buurtplatform Hart voor de K-buurt vond dat voornamelijk de assertieve inwoners onderdeel waren van het participatieproces en dat de behoeften van een groot deel van de inwoners onvoldoende terug kwamen in de voorstellen. Hart voor de K-buurt riep inwoners vervolgens op om geen keuze te maken tussen de twee voorstellen voor de herinrichting

‘In de K-buurt stond een winkelcentrum, dat is verplaatst. Volgens de nieuwe plannen zou het plein volgebouwd worden, helemaal tot de metrobaan. Met deze plannen zouden de inwoners van de K-buurt geen plek meer hebben om bij elkaar te komen, het hart van de K-buurt zou verdwijnen.’

lid Hart voor de K-buurt.

Inwoners konden weliswaar de plannen aanvullen, maar wat er gebeurde met deze input was onduidelijk. Daarom stuurden de inwoners aan op het zelf inbrengen van bestemmingsplannen en op het omdraaien van de rollen; niet de inwoners maar de overheid moet participeren.

De inwoner is steeds vaker gesprekspartner van de overheid en maatschappelijke organisaties. In burgerberaden komen inwoners bijvoorbeeld tot aanbevelingen voor milieubeleid¹. Via burgerpeilingen beoordelen inwoners de leefomgeving van hun gemeente². Tijdens inloopavonden delen burgers hun behoeften rondom renovaties in de wijk³. De situatie in de K-buurt is typerend voor de onvrede die inwoners geregeld voelen na een participatietraject. Inwoners denken en praten mee, maar daadwerkelijke invloed en beslissingsmacht ervaren inwoners niet. Uit onderzoek (Van Houwelingen e.a., 2014) blijkt dat inwoners inspraak ervaren als een procedure, niet als een strijdpunt. Over de uitkomsten van burgerpeilingen en inwonersbijeenkomsten is namelijk weinig discussie. Van de opgehaalde behoeften van inwoners zien inwoners weinig terug in beleid, plannen of de uitvoering daarvan (Van Houwelingen e.a., 2014; Van Schaijk e.a., 2020). Tegelijkertijd verwacht de overheid wel dat de Nederlandse bevolking steeds meer zelf doet. Wanneer de participerende

1 www.nrc.nl/nieuws/2020/07/03/laat-burgers-politici-helpen-organiseer-een-burgerberaad

2 hetpon.nl/wat-we-doen/waarstaatjegemeente-nl-burgerpeiling/

3 wonen.olst-wijhe.nl/woonnieuws/

overheid zich minder ontwikkelt dan de participerende inwoner, kan zij de inwoners minder goed dienen. Zo wordt de kloof tussen de leefwereld en systeemwereld steeds groter. **De spanning die ontstaat als de overheid een groter beroep doet op de eigen verantwoordelijkheid van burgers zonder hen de gewenste beslisbevoegdheden op beleid en uitvoering te geven is het centrale thema in deze publicatie.**

1.1 Hart voor de K-buurt als goed voorbeeld

Het inwonersplatform Hart voor de K-buurt is een goed voorbeeld van hoe inwoners de overheid proberen te verleiden naar een meer inclusieve burgermacht. Een situatie waar inwoners niet alleen meepraten, maar ook in de positie van beslissen en uitvoeren worden gebracht⁴. Middels participatief actie-onderzoek leren we hoe inwoners van Amsterdam Zuidoost eigenaarschap op hun leven en leefomgeving vergroten.

4 hartvoordebuurt.blogspot.com/

1.2 Methoden van onderzoek

Het doel van dit onderzoek is om de werkwijze van Hart voor de K-buurt gericht op inclusieve burgermacht te versterken. Tevens destilleren we uit deze werkwijze werkzame elementen om inclusieve burgermacht ook elders te versterken. Om deze doelstellingen te behalen is gekozen voor een kwalitatief actieonderzoek. Deze vorm geeft inzicht in de processen die zich in de praktijk voltrekken, waarom dit gebeurt en de effecten hiervan op het beoogde doel (Omlo, 2011; Lub, 2014). Kwalitatief participatief actieonderzoek is een vorm van onderzoek waarbij al handelend een concreet probleem wordt opgelost en waarbij nieuwe kennis wordt verkregen (Eelderink, 2020). Het geeft betrokkenen direct inzicht in en aanwijzingen om hun werkwijze aan te passen.

In het onderzoek naar Hart voor de K-buurt brengen onderzoekers, HvdK-leden, actieve buurtinwoners, betrokken gemeenteambtenaren en sociaal professionals samen het vraagstuk inclusieve burgermacht in kaart en wordt nagegaan welke verbetermogelijkheden er zijn. Zo wordt er samen gewerkt aan de meest gewenste situatie van inclusieve burgermacht. Het resultaat hiervan zijn 21 interviews, 5 observaties, 3 reflectiesessies en 2 presentaties. Vier interviews zijn met Hart voor de K-leden. De initiatiefnemers reflecteerden op hun werkwijze en de context van Zuidoost. De overige interviews zijn met samenwerkingspartners van Hart voor de K-buurt. Denk aan gemeenteambtenaren, sociaal professionals werkzaam in de K-buurt en inwoners uit de K-buurt. Juist de kritische partners zijn bevroegd op hun visie op burgermacht, de werkwijze van HvdK en de contextfactoren van Zuidoost. De reflectiesessies zijn gehouden met de Hart voor de K-buurt leden. In de eerste reflectiesessie is het beoogde doel van inclusieve burgermacht gedefinieerd en zijn theoretische inzichten voor dit doel gepresenteerd. In de tweede sessie is de data uit de interviews met de samenwerkingspartners samen met HvdK geduid: wat betekent dit voor de werkwijze van HvdK? In de laatste sessie zijn verbeteracties voor HvdK en geleerde lessen geformuleerd en uitgewerkt.

De empirische data heeft geresulteerd in een casusbeschrijving van Hart voor de K-buurt (hoofdstuk 2). In hoofdstuk 3 worden de contextfactoren die van invloed zijn op inclusieve burgermacht in Amsterdam Zuidoost beschreven. Empirische inzichten rondom de werkzame elementen en ook de bijbehorende uitdagingen rondom deze elementen worden in hoofdstuk 4 beschreven. De theoretische verdieping over de werkzaamheid en de randvoorwaarden van de werkzame elementen volgt ook in dit hoofdstuk. De geleerde lessen voor inwoners, sociaal professionals en gemeenteambtenaren vormen het afsluitende hoofdstuk.

Deze publicatie is de eerste in een reeks van vier. De komende drie jaar wil Movisie jaarlijks via kwalitatief actie-onderzoek samen met andere burgerinitiatieven op zoek gaan naar hoe hun werkwijze versterkt kan worden en wat werkt als het gaat om inclusieve burgermacht. De werkzame elementen, contextfactoren en geleerde lessen worden de komende drie jaar aangevuld. De inzichten uit dit en volgend onderzoek worden op verschillende wijze verspreid: via presentaties, reflectiesessies van 'Wij in de Wijk', podcast sociale basis en andere communicatiekanalen van Movisie.

Hoofdstuk 2

Hart van de K-buurt Amsterdam Zuidoost

Het initiatief Hart voor de K-Buurt (HvdK), gestart om het buurtplein in K-midden te behouden, is uitgegroeid tot een veelzijdig buurtplatform. Gefinancierd uit dienstverlening, subsidies en giften. HvdK heeft een bestuur, kerngroepeleden en tijdelijk of langdurige actieve inwoners. Alle betrokkenen wonen in de K-Buurt, op een lid na die woonachtig is in de G-Buurt, 100 meter verderop.

2.1 Inclusieve burgermacht

Hart voor de K-buurt streeft naar het verbeteren van de leefbaarheid van Amsterdam Zuidoost, specifiek de K-buurt. De behoeften van inwoners worden gezien als het startpunt om de leefbaarheid te verbeteren. Gemeenteambtenaren en sociaal professionals moeten aansluiten bij die behoeften. Deze gewenste kanteling naar een meer inclusieve burgermacht wordt hieronder uiteengezet.

Burgermacht bestaat uit verschillende componenten. Burgermacht betekent ten eerste dat inwoners het **vermogen hebben om hun eigen behoeften te realiseren**. Dit houdt in dat inwoners zelf de capaciteit hebben (of daarin ondersteund worden) om doelen te stellen en dit te kunnen realiseren.

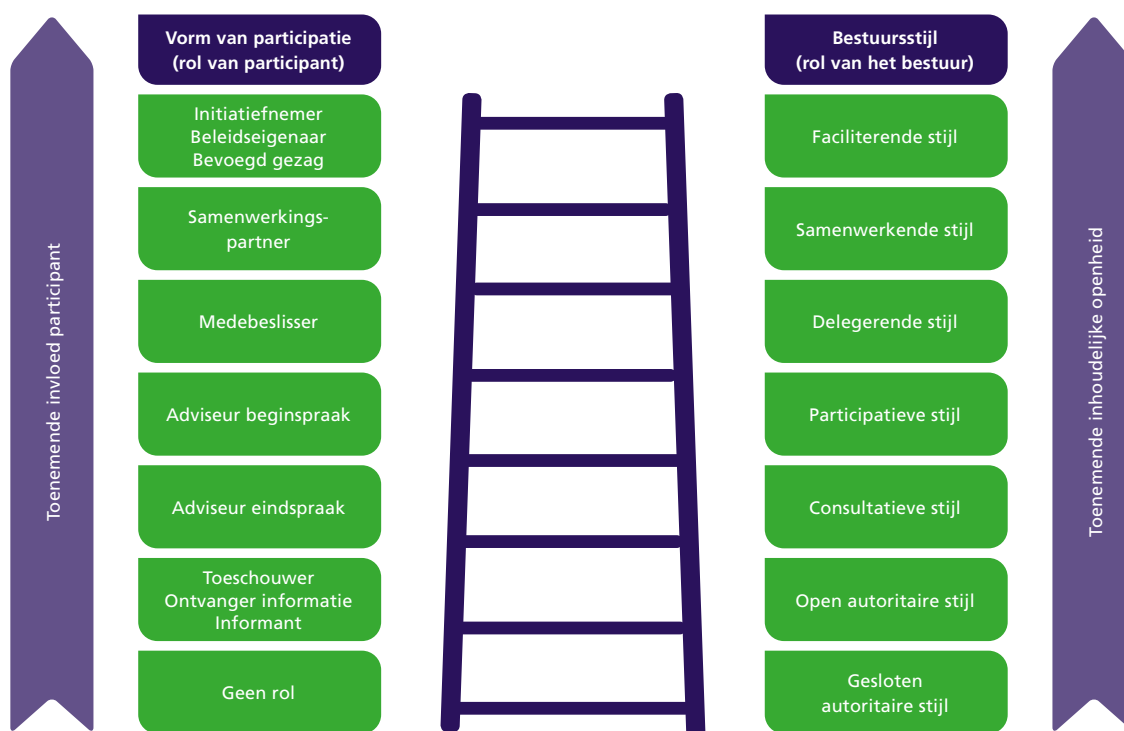
'Als kwetsbare inwoners een megafoon in handen hebben en de nieuwe generatie [jongeren in Amsterdam Zuidoost] ziet hoe ze invloed kan uitoefenen en dat ook doet, heeft HvdK haar einddoel bereikt'

lid Hart voor de K-buurt.

Ten tweede, is **overheidsparticipatie** een cruciaal onderdeel van burgermacht. Bij overheidsparticipatie zijn initiatieven en behoeften uit de samenleving leidend. Vandaaruit wordt er bekeken welke rol wenselijk is voor de overheid. Hiervoor is de overheidsparticipatieladder opgesteld door de Raad voor Openbaar Bestuur (zie figuur 1). Hoe hoger op de ladder, hoe meer ruimte de initiatieven krijgen.

De treden van **medebeslisser, samenwerkingspartner en initiatiefnemer** worden gezien als vormen van burgermacht. Hier heeft de inwoner daadwerkelijk een beslisbevoegdheid over een maatschappelijk vraagstuk. Om deze vormen van burgermacht te realiseren moet de overheid een stap terug doen. Dit betekent dat een overheid uitvoeringstaken loslaat en bereid is om de benodigde bevoegdheden en verantwoordelijkheden over te dragen aan inwoners. Daar staat tegenover dat de overheid meer in een ondersteunende rol komt en dat inwoners waar nodig gefaciliteerd worden. Inwoners hebben het primaat en de gekozen gemeenteraad het ultiemaat (Raad van Openbaar Bestuur, 2012).

Figuur 1 Overheidsparticipatieladder

Bron: Raad van Openbaar Bestuur, 2012

Ten derde, is **inclusiviteit** een belangrijk onderdeel van burgermacht. Welke inwoners hebben burgermacht en hoe doen zij mee? (Fung, 2006). Hoewel in de basis iedereen kan participeren, is een groot deel van de Nederlandse bevolking niet actief. Dit kan komen doordat sommige inwoners niet willen participeren in de aanpak van een maatschappelijk vraagstuk. Andere inwoners weten niet hoe ze kunnen participeren of hebben niet de benodigde vaardigheden. In de praktijk betekent dit dat voornamelijk burgers met een hoge sociale status zijn vertegenwoordigd in besluitvorming, ook wel de ‘diplomademocratie’ genoemd (Bovens & Wille, 2011). De behoeften van alle inwoners zijn van belang om weg te blijven van een diplomademocratie. Om dit te bereiken is het van belang om expliciet oog te hebben voor de inwoners in een kwetsbare positie. De behoeften van deze inwoners ophalen en aan te sluiten bij wat ze al doen of willen doen.

Samenvattend, kan inclusieve burgermacht omschreven worden als: **het vermogen van alle inwoners datgene te doen wat nodig is om buurtbelangen te behartigen en buurtdoelen te bereiken. Waarbij expliciet oog is voor mensen in een kwetsbare situatie. De burger pakt, krijgt en heeft regie in de aanpak van een maatschappelijk vraagstuk, officiële instanties ondersteunen de burger en werken met hen vanuit een gelijkwaardig partnerschap.**

2.2 Wat doet Hart voor de K-buurt?

Hart voor de K-buurt streeft naar inclusieve burgermacht. Om dit doel te bereiken zetten ze verschillende werkwijzen in. Naar de terminologie van Van de Wijdeven (2012), die in zijn onderzoek vier typen actieve burgers onderscheid, zijn de werkwijzen van **wijkexpert** en **buurtbouwer** toe te schrijven aan Hart voor de K-buurt.

Hart voor de K-buurt als wijkexperts

Wijkexperts zijn inwoners die zich voornamelijk richten op het beïnvloeden van bestaande besluitvormingsprocessen binnen officiële instanties. Denk aan gemeenten, woningcorporaties en welzijnsinstellingen. Wijkexperts gaan verder dan het agenderen van vraagstukken bij officiële instanties. Ze zijn **serieuze gesprekspartners** van politici, beleidsambtenaren en sociaal professionals. Ze opereren goed in overlegstructuren, hebben kennis van de wijk én besluitvormingsprocedures binnen officiële instanties. Wijkexperts helpen instanties bijvoorbeeld met de uitvoer van uitvoerende taken. Wijkexperts zien echter het inbrengen van het inwonersbelang bij instanties als hun primaire taak, waarbij ze niet schromen om instanties tegen te spreken (Van de Wijdeven, 2012).

Wanneer we inzoomen op de praktijk van de K-buurt herkennen we Hart voor de K-buurt als wijkexpert. HvdK sluit bijvoorbeeld aan bij diverse besluitvormingsprocessen die georganiseerd worden door het stadsdeel Amsterdam Zuidoost. Verschillende leden van HvdK zijn continu in gesprek met gebiedsmanagers, beleidsambtenaren sociaal domein en fysiek domein, woningbouwcoöperaties en anderen. Om op deze manier, vanuit het inwonersperspectief, richting te geven aan beleid en uitvoering. Hierin proberen de actieve inwoners zoveel mogelijk zelf te doen en te beslissen. HvdK weigert om alleen mee te praten met de overheid en andere instanties. In onderstaand kader wordt een situatie van HvdK als wijkexpert omschreven.

In het 'K-middentraject' is de werkwijze van Hart voor de K-buurt als wijkexpert te zien. Na het uitroepen van de participatiestaking (zie inleiding) zijn de actieve inwoners van Hart voor de K-buurt en betrokken ambtenaren met elkaar in gesprek gegaan. Naarmate de samenwerking vorderde werd ook het vertrouwen in elkaar versterkt. Nu zitten de HvdK-leden en betrokken ambtenaren in dit project als gelijkwaardige partners aan tafel. De ambtenaren brengen onder andere kennis over het beleidsproces en water- en bodemonderzoek in. De HvdK-leden brengen kennis over de wijk in. Hart voor de K-buurt heeft onder andere de volledige bevoegdheid over het vormgeven van het participatieproces voor het K-middentraject. Vanuit hun kennis van de wijk weten de HvdK-leden bijvoorbeeld dat een groot deel van de inwoners in Zuidoost zich organiseren in kerken, moskeeën, sportclubs of eetclubs. Deze bestaande groepen in de wijk zijn het startpunt van het participatieproces voor het K-middentraject. Zo worden ook de kwetsbare inwoners van de K-buurt geactiveerd om hun inbreng te geven in het participatietraject. Hart voor de K-buurt bundelt de inbreng van inwoners vervolgens in thema's. Buurtinwoners van de K-buurt werken deze thema's uit in voorstellen. Ook horen inwoners zelf ontwerpers uit de buurt in om tot een bouwkundig ontwerp te komen voor het K-middengebied. Het opstellen van de begroting en toezicht op de uitvoering van het plan is gedeeltelijk in handen van Hart voor de K-buurt. Het stadsdeel faciliteert financieel en met kennis en kunde, zoals het uitvoeren van bodem- en wateronderzoeken. Beslissingsbevoegdheid ligt echter nog steeds bij het college van B&W.

Hart voor de K-buurt als buurtbouwers

Wanneer inwoners meer actiegericht werken om hun behoeften te realiseren worden ze bestempeld als 'buurtbouwers'. Kenmerkend voor buurtbouwers is dat ze maatschappelijke vraagstukken zoveel mogelijk **zelf aanpakken door het opzetten van concrete initiatieven en activiteiten**. Buurtbouwers overleggen met officiële instanties om de eigen initiatieven te realiseren. De praktijk van de buurt staat voorop. Het initiatief van buurtbouwers 'groeit organisch'. Dit betekent dat naar gelang de behoeften van andere actieve inwoners projecten of activiteiten worden opgezet. De buurtbouwer stimuleert en ondersteunt andere actieve inwoners om de activiteit op te zetten en uit te voeren (Van de Wijdeven, 2012).

Leden van Hart voor de K-buurt kunnen ook gezien worden als buurtbouwers. Zo organiseert HvdK verschillende congressen en activiteiten in de buurt. Ook streeft Hart voor de K-buurt naar het plaatsen van een windmolen. Activiteiten ontstaan vanuit behoeften en inzet van andere actieve inwoners. Hart voor de K-buurt neemt bij de opzet hiervan een ondersteunende rol in. Zo ondersteunen ze jongeren in het maken van podcasts, KbuurtTV en het organiseren van een festival tegen geweld. De rol van wijkexpert kan samen gaan met die van de buurtbouwer. Neem het voorbeeld van het K-middentraject. Op strategisch niveau zit HvdK aan tafel bij betrokken ambtenaren en woningbouwcoöperaties, waar ze meegaan in de heersende beslisprocessen. Op uitvoerend niveau nemen ze het heft in eigen handen en ondersteunen diverse activiteiten om de leefbaarheid in de buurt te verbeteren.

2.3 Enkele kernleden van Hart voor de K-buurt stellen zich voor

Ria Braaf-Fränkell woont en werkt ruim 24 jaar in de K-buurt. Als projectmanager bij Axioma werkt zij methodisch en op strategisch niveau aan het inclusief maken van organisaties. Haar kracht is handelen met een sterk strategisch inzicht, het benoemen van een lange termijn visie en deze vasthouden en het organiseren van politieke samenwerking.

Angelique Hoogmoed is een trotse inwoner van de Bijlmer. Ze werkte jarenlang als coach in de reclassering. Van begin 2019 tot eind 2020 zette Angelique zich als vaste coördinator in voor Hart van de K-buurt. Met haar vertrek verliest de kerngroep een 'honingpot'. Ze heeft sterke contactuele eigenschappen en is gericht connectie door te zoeken naar gedeelde belangen. Zo weet Angelique ambtenaren, inwoners en professionals te mobiliseren.

Mike Brantjes was samen met Angelique de vaste coördinator van Hart voor de K-buurt. Deze kar trekt hij momenteel alleen, wat een te grote opgave is. In zijn jonge jaren was hij marineofficier, heeft hij zich ingezet voor de LHBTIQ+-community en was jarenlang werkzaam in het bedrijfsleven. Deze kennis en actievoerderskwaliteiten zet hij nu in voor zijn woonwijk de Bijlmer. Mike combineert sterke verbale vaardigheden en analytisch inzicht met een 'hands on' daadkracht.

Elvis Ruth Panuel is de jongste van de kerngroep. Met zijn enthousiasme en verstand van zaken weet hij mensen, met name jongeren, aan zichzelf en Hart voor de K-buurt te binden. Elvis geeft hoop aan groepen jongeren die zich niet gezien voelen door samenleving. Hij zet zijn digitale en marketing vaardigheden in voor de vele communicatie-uitingen van Hart voor de K-buurt, zoals KbuurtTV.

Milton Jones woont ruim 20 jaar in Amsterdam Zuidoost. Hij heeft ruime bestuurlijke ervaring en zijn senioriteit is zichtbaar aanwezig. Met zijn scherpte en verbale vaardigheden weet hij snel en kritisch tot de kern te komen en de pijn te benoemen die velen voelen.

Hoofdstuk 3

De context van Amsterdam Zuidoost

Hart voor de K-buurt streeft naar het vergroten van burgermacht van alle inwoners, zodat inwoners hun belangen kunnen behartigen en hun doelen kunnen bereiken. In [hoofdstuk 4](#) worden de werkzame elementen om inclusieve burgermacht te bevorderen beschreven. In dit hoofdstuk benadrukken we dat werkzame elementen niet op zichzelf staan. Pawson en Tilley (1997) wijzen erop dat het belangrijk is om na te gaan onder welke omstandigheden een werkzaam element daadwerkelijk werkzaam is. De context en werkzame elementen samen bepalen of de gewenste outcome van inclusieve burgermacht behaald wordt (Pawson & Tilley, 1997; Wartna, 2012). De contextfactoren van Amsterdam Zuidoost die invloed hebben op de werkwijze van Hart voor de K-buurt worden in dit hoofdstuk uitgelicht.

3.1 Context bevorderend

Veel initiatieven in de buurt

De diversiteit en bedrijvigheid valt op in Amsterdam Zuidoost. De K-buurt is een buurt in Amsterdam Zuidoost met 1200 inwoners. Amsterdam Zuidoost is etnisch gezien het meest diverse deel van Amsterdam. In de K-buurt wonen met name Surinaamse Amsterdammers (40%) en Ghanese Amsterdammers (30%). Verder wonen er Amsterdammers met een Marokkaanse, Turkse, Antilliaanse of Westerse achtergrond (CBS, 2019). Daarnaast is er een constante stroom aan nieuwkomers. Al deze mensen zorgen voor veel en verschillende vormen van bedrijvigheid. Zo worden er allerlei groepen en initiatieven opgericht. Soms als noodzaak, maar altijd voor de verbinding met anderen. Denk aan het onderhouden van groenten- en bloementuinen, fietsen repareren, huiswerkondersteuning voor kinderen, zang- en dansgroepen, sportclubs, wandelgroepen en gezonde eetclubs. De inwoners starten eveneens veel bedrijven: van eetwinkels, nagelstudio's tot aan hulp bij schulden en meer. Zuidoost kent ook een grote verscheidenheid aan religieuze instellingen, zoals kerken en moskeeën.

'Het stadsdeel bruist van energie en ondernemerszin. Er gebeurt veel van kleine initiatieven tot internationale congressen.'

lid Hart voor de K-buurt.

De grootschalige stedelijke vernieuwing vanaf de jaren '90 heeft er tevens voor gezorgd dat de leefbaarheid en veiligheid sterk verbeterd zijn (Pinkster e.a., 2019).

'De K-buurt is een wijk waar mensen elkaar kennen, elkaar opzoeken en voor elkaar zorgen.'

inwoner

Mensen zoeken elkaar op in dansscholen, op sportvelden, in eetclubs, in parken, pleinen of op straat. De plekken en groepen waar inwoners op een natuurlijke manier bij elkaar komen zijn belangrijke bronnen om te benutten voor de samenwerking tussen inwoners, Hart voor de K-buurt en de gemeente.

Tevens gebeurt er in Zuidoost ook het nodige op het gebied van zeggenschap en eigenaarschap. Zo kennen andere wijken in Zuidoost, zoals de G- en H-buurt, ook buurtplatforms. Deze platforms behartigen de buurtbelangen bij het stadsdeel. Daarnaast laat de jongerenwerkorganisatie kinderen op jonge leeftijd kennismaken met zeggenschap en argumentatie. Bijvoorbeeld in de vorm van een kinderburgermeester, een kinderstadsdeelvoorzitter en leerlingenraden. In deze situaties leren kinderen kritisch na te denken over bepaalde onderwerpen en krijgen daarin de benodigde ondersteuning.

Overheidsparticipatie

Naast de inzet van inwoners vraagt inclusieve burgermacht ook inzet van officiële instanties. Instanties moeten ruimte voor inwoners creëren zodat inclusieve burgermacht mogelijk wordt. Officiële instanties zoals de gemeente en woningbouwcoöperaties geven in Amsterdam Zuidoost in enkele trajecten ruimte en facilitering aan actieve inwoners. Dit betekent dat de instanties uitvoeringstaken loslaten en bereid zijn om de benodigde bevoegdheden en verantwoordelijkheden over te dragen aan Hart voor de K-buurt en andere actieve inwoners. Een gelijkwaardige samen-

werking tussen officiële instanties en inwoners vindt ook in het K-middentraject plaats. Daarnaast is het buurtbudget een voorbeeld waarin gemeente Amsterdam zich participatief opstelt. In onderstaand kader worden beide voorbeelden toegelicht.

In het K-middentraject heeft de gemeente verschillende bevoegdheden overgedragen aan Hart voor de K-buurt. Zo organiseren de HvdK-leden het participatieproces in het K-middentraject. Actieve inwoners werken in het participatieproces voorstellen voor het herbestemmingsplan van K-midden uit. Hart voor de K-buurt heeft samen met betrokken ambtenaren de begroting opgesteld en de regie over de uitvoering van het herbestemmingsplan van K-midden. Betrokken ambtenaren bezoeken Hart voor de K-buurt wekelijks. Zo ziet de gemeente wat er leeft in Zuidoost en hoort dat niet alleen van intermediairs. In dit geval doet de overheid mee met de inwoners, zodat inwoners zich niet hoeven voegen naar de kaders en processen van de gemeente.

Het buurtbudget is een ander voorbeeld waarin de gemeente Amsterdam zich participierend opstelt. In 2020 experimenteert de gemeente Amsterdam met het buurtbudget. Met dit budget kunnen inwoners in Amsterdam activiteiten voor hun buurt organiseren. Als onderdeel van dit experiment is €250.000 toegekend aan de K-buurt⁵. Het totale proces voor de besteding van dit budget is overgedragen aan Hart voor de K-buurt. Het buurtbudget zorgt ervoor dat HvdK-leden en andere actieve inwoners van de K-buurt activiteiten voor de buurt kunnen organiseren zonder dat er veel tijd gemoeid is met het aanvragen van fondsen en subsidies. Enkele leden van HvdK worden tevens van dit budget betaald om onder andere inwoners, waar nodig, te ondersteunen bij activiteiten

Politieke moed

Inwoners écht invloed geven, vraagt om moed van politiek bestuurders. Dit betekent dat politiek bestuurders het lef moeten hebben om op de ervaringskennis van inwoners te vertrouwen. Het blijven streven naar resultaat voor inwoners, ondanks uitdagingen, hoort daar bij. Zo geeft een beleidsambtenaar aan dat de politieke opdracht om eigenaarschap van inwoners te versterken ervoor gezorgd heeft dat er meer ambtenaren zijn aangenomen die de toegevoegde waarde van ervaringskennis van inwoners zien. Wat ook betekent dat ambtenaren die die toegevoegde waarde niet onderschreven, een andere plek binnen de gemeente moesten vinden.

‘In het K-middentraject begonnen we met negen ambtenaren waarvan zes het niet zagen zitten om inwoners volledig aan het roer te zetten. Vanuit, onder andere, de politieke opdracht kun je dan op zoek naar ambtenaren die wel open staan voor andere ideeën.’

beleidsambtenaar.

5 dezwijger.nl/programma/buurtbudgetten-lust-of-last

3.2 Contextuele uitdagingen

Overleven als gevolg van schaarste

Stadsdeel Amsterdam Zuidoost is vanaf het begin van de bouw niet populair bij de middenklasse families voor wie de buurt oorspronkelijk bedoeld was. De flats waren te hoog en de omgeving was te anoniem (Pinkster e.a., 2019). Alhoewel de leefbaarheid en veiligheid vanaf de jaren '90 sterk zijn toegenomen kent het stadsdeel nog steeds hardnekkige problemen (Pinkster e.a., 2019). Gebiedsmakelaar van stadsdeel Zuidoost schetst de problematiek als volgt:

'De wijk kent nog veel inwoners met een bijstandsuitkering, veel mensen doen een beroep op de hulpverlening en de criminaliteit is nog steeds relatief hoog.'

sociaal professional

Buurtbewoners en sociaal professionals geven aan dat veel mensen in de K-buurt bezig zijn met overleven, zij leven structureel in een situatie van schaarste. Er is sprake van armoede, laaggeletterdheid of psychische klachten. Tevens werkt de sterke segregatie van Spaanstalige en Afrikaanse inwonersgroepen in Zuidoost conflicten in de hand. Onderzoekers zoals Mullainathan en Shafir (2014) hebben onderzocht wat schaarste doet met mensen. In eerste instantie lijkt de ervaring van (financiële) schaarste voordelen op te leveren. Mensen worden alerter en efficiënter, zijn minder geneigd tot achteloosheid en vergissingen. In tweede instantie blijkt hun verscherpte aandacht echter een grote prijs te hebben. Het gevolg is namelijk een tunnelvisie: een eenzijdige concentratie op de ervaren schaarste zorgt ervoor dat andere - misschien wel belangrijkere - (langere termijn) doelstellingen en overwegingen verwaarloosd, onderschat of verdrongen worden, ongeacht de consequenties.

Om zich uit te spreken over buurtkwesties of deze kwesties aan te pakken, moeten inwoners een bepaalde economische en sociale stabiliteit ervaren. De opgave tot burgermacht van alle groepen inwoners in de K-buurt, is door de ervaren schaarste een lastige opgave.

Verinnerlijkte onderdrukking

Een ander belemmerende contextfactor voor inclusieve burgermacht is dat inwoners van Amsterdam Zuidoost vaak hun mate van invloed niet zien.

'Mensen uit de buurt werd nooit iets gevraagd en mogelijkheden tot vooruitgang hadden ze ook niet'

lid Hart voor de K-buurt.

Wanneer mensen structureel niet gehoord en gezien worden, kan dit gevoel verinnerlijken. De situatie stellen ze gelijk aan zichzelf. Mensen met verinnerlijkte onderdrukking zien zichzelf als de mindere en menen dat ze minder recht hebben dan mensen met een hogere sociale status (Regenmortel, 2009). Inwoners gaan niet in op participatiemogelijkheden omdat ze niet geloven dat iets lukt of zin heeft. Kreten als *“anderen bepalen het altijd voor ons”* en *“het systeem is de schuldige”* zijn veelgehoorde uitspraken in Zuidoost, aldus een HvdK-lid. Deze uitspraken kunnen gezien worden als uitingen van de ervaren verinnerlijkte onderdrukking. Inwoners gaan mee in het systeem dat ze gewend zijn. *“Ze gaan niet tegen de overheid schoppen, omdat ze daar niets van verwachten. Er heerst meer een mentaliteit van ‘ik regel het zelf wel,’”* vertelt een jongerenwerker.

Weerstand gevestigde instanties

Inwoners aan het roer zetten betekent dat je als gevestigde instanties op bepaalde onderdelen een stapje terug doet (bijvoorbeeld inhoudelijk meer volgend) en op andere taken harder aan de bak moet (bijvoorbeeld logistiek meer faciliterend). Uit het actie-onderzoek blijkt dat gemeenteambtenaren en sociaal professionals in Zuidoost het soms lastig vinden om de benodigde ruimte aan inwoners te geven.

Hart voor de K-buurt is de afgelopen jaren sterk gegroeid en heeft daarmee ook een professionaliseringsslag gemaakt. In sommige opzichten kan het platform gezien worden als een inwonersalternatief voor bestaand beleid en welzijnsuitvoering. Met de opzet van een jongeren centrum voeren ze vergelijkbare taken uit als de jongerenorganisatie. Door het ondersteunen van inwoners in het opzetten van activiteiten of het doen van vrijwilligerswerk voeren ze vergelijkbare taken uit als de vrijwilligersorganisatie en het gebiedsteam. Onduidelijkheid over taken levert zowel bij Hart voor de K-buurt als de maatschappelijke organisaties weerstand op. Hierdoor kunnen gevoelens van concurrentie ontstaan. Nog lastiger is als actieve inwoners afhaken als gevolg van deze weerstand. Recentelijk is na twee jaar intensieve inzet voor de K-buurt de coördinator van HvdK opgestapt. Zij was moe na twee jaar structureel de weerstand van de gevestigde orde te moeten adresseren zonder een duidelijke ontwikkeling te zien naar meer samenwerking.

Onderlinge concurrentiegevoelens buurtinwoners

De vele culturen in de K-buurt brengen de buurt veel, maar tegelijkertijd levert het ook spanningen op. In de buurt zijn veel initiatieven en groepen. Deze zelforganisaties dienen vaak alleen hun eigen achterban. Zo vertelt een jongerenwerker dat het bij elkaar brengen van mensen met verschillende achtergronden een grote uitdaging is in Amsterdam Zuidoost.

‘Als groep A bij Hart voor de K-buurt komt, dan komen groep B, C en D automatisch niet.’ HvdK-lid vult aan: ‘Inwoners zijn voornamelijk op hun eigen groep gericht. Als de eigen groep iets niet krijgt dan liever niemand iets gunnen.’

sociaal professional

Daar komt bij dat er veel bedrijvigheid en initiatieven zijn in Zuidoost. Actieve inwoners die andere inwoners helpen en daar positieve resultaten in bereiken willen hier op den duur ook van rond kunnen komen. Schaarste kan leiden tot de vraag waarom zij wel en ik niet? Wanneer Hart voor

de K-buurt financiering krijgt, voelen andere actieve inwonersgroepen zich soms achtergesteld. De concurrentiegevoelens worden aangewakkerd doordat er onduidelijkheid heerst over waarom de ene groep wel financiering krijgt en de andere groep niet. Een actieve inwoner zegt daarover: *'Terwijl wij de start hebben meegemaakt met schrijven van plannen, doen we niet mee met de financiering. Waarom is dat zo?.'*

Stelsel werkt tegen

In Amsterdam Zuidoost zien we ook dat vastgestelde procedures en de structuur van de gemeente inclusieve burgermacht bemoeilijken.

'Soms merken we ook dat gevestigde organisaties en ambtenaren meer met ons willen samenwerken, ook om beslissingen bij ons neer te leggen, maar dat dat nog niet kan in het huidige systeem.'

lid Hart voor de K-buurt.

'Het systeem' werkt tegen doordat buurtvraagstukken gaan over thema's als welzijn, zorg, veiligheid en ruimtelijke ordening. Een inwonersorganisatie kijkt integraal naar een vraagstuk, naar de

gehele buurt. Het gemeentelijk systeem is vaak nog gericht op de afzonderlijke domeinen. Trajecten kunnen hierdoor lang duren of uiteindelijk zelfs tot stilstand komen. Dit gebeurt wanneer niet de juiste afstemming binnen de gemeente tot stand is gekomen.

Daarnaast heeft de gemeente diverse contracten lopen met grotere instanties zoals woningbouwcorporaties, welzijn- en zorginstellingen. De gevestigde instanties sturen vooral op zogenaamde bulkafspraken met bijvoorbeeld netbeheerders om efficiënt om te gaan met tijd en geld. Beleidsambtenaar: *'Het is moeilijk om dit soort enorme processen vanuit inwoners te organiseren omdat de oplossingen die inwoners geven veel maatwerk vragen. Daar is tijd en geld voor nodig, vaak meer dan wij daarvoor krijgen.'* De gemeente heeft met meerdere belangen, trajecten en groepen tegelijkertijd te maken. Responsief werken vraagt van het ambtelijk apparaat naast een andere werkwijze, ook een andere structuur en cultuur, zodat de ambtenaar maatwerk kan bieden.

Experimenten, pilots en projecten

De gemeente probeert op allerlei manieren inwoners te activeren om mee te denken en beslissen over de aanpak van diverse maatschappelijke vraagstukken. Deze participatievormen variëren van loting, enquêtes tot aan inloopavonden. Binnen de gemeente hebben deze participatievormen vaak de status van pilots, eenmalige projecten of experimenten. Opvallend is dat hiervoor nauwelijks gebruik wordt gemaakt van bestaande infrastructuren in wijken en buurten. Met andere woorden: bestaande netwerken, burgerinitiatieven, verenigingen en andere manieren van samenkomen van inwoners worden niet benut in de nieuwe experimentele participatieprocessen. Soms worden de bestaande wijkinfrastructuren door deze experimenten, ondanks de goede intentie, zelfs ontkracht. Hart voor de K-buurt geeft bijvoorbeeld aan dat loting vaak niet werkt om tot inclusieve burgermacht te komen:

'Van de 200 geselecteerde inwoners komt maar een klein deel [van alle buurtbewoners] opdagen om zijn of haar stem te laten horen. Diegenen die op komen dagen zijn de inwoners die vaak al actief zijn in de buurt en goed in staat zijn om van zich te laten horen. De kwetsbare mensen komen niet. De sportverenigingen, moskee, theehuizen, rapgroepen, etc. waar deze mensen wel komen worden nauwelijks betrokken in het participatieproces. Je moet niet om de zelforganisaties heen werken, maar juist met hen en ze op die manier versterken.

lid Hart voor de K-buurt.

Hoofdstuk 4

Wat werkt bij inclusieve burgermacht

Intuïtie, eigen ervaring en gezond verstand zijn niet genoeg om te bepalen of een werkwijze werkt en hoe het werkt. Weten wat de werkzame elementen zijn voor de aanpak van een sociaal vraagstuk, vergroot wél de kans op succes. Een werkzaam element is een kenmerk van een werkwijze of interventie waarmee je een effect kunt bereiken. Denk hierbij aan waardering vanuit de gemeente - zoals in de vorm van een onkostenvergoeding - voor actieve burgers (van Houwelingen, 2014). Echter, één element heeft veelal niet veel impact. De werkzaamheid wordt groter wanneer er meerdere elementen zijn die elkaar versterken.

In dit hoofdstuk worden de werkzame elementen om inclusieve burgermacht te versterken uiteengezet. Deze werkzame elementen zijn kenmerkend voor de werkwijze van Hart voor de K-buurt. De werkzame elementen vinden hun oorsprong in de empirie, namelijk het concrete handelen van Hart voor de K-buurt en een reactie en reflectie hierop van Hart voor de K-buurt leden, sociaal professionals, beleidsmedewerkers en inwoners. Drie type elementen worden uitgewerkt: elementen gerelateerd aan contact met inwoners, een community-up werkwijze en empowerment.

4.1 Werkzame elementen

Contact met inwoners

Een doel van Hart voor de K-buurt is zich inzetten voor mensen in een kwetsbare positie zodat deze inwoners hun behoeften kunnen realiseren. In contact met inwoners draagt Hart voor de K-buurt haar visie uit, gaat in gesprek over de behoeften van inwoners en laat zien welke activiteiten in de buurt plaatsvinden. De inzet van diverse communicatiekanalen, outreachend werken en laagdrempelig, informeel en persoonlijk contact zijn werkzame elementen van het doel 'contact met inwoners'.

Diverse communicatiekanalen worden ingezet, namelijk de website, WhatsApp, Facebook en de wijkkrant. Kanalen die inwoners zelf al gebruiken worden benut. Dit zorgt ervoor dat verschillende inwoners bereikt worden. Vooral het gebruik van digitale media valt op, zo zegt een sociaal professional hierover:

'Er is veel interactie via digitale media, zoals Facebook, Kbuurt TV en een digitale nieuwsbrief. HvdK gaat zo met inwoners in gesprek, laat zien wat ze doen, waardoor hun werk transparant wordt, en koppelen terug.'

Niet alle buurtinwoners lezen de wijkkrant of website of zoeken contact via WhatsApp en Facebook. Daarom is **outreaching werken** van belang. Hierbij hanteert Hart voor de K-buurt een proactieve werkwijze; de leden gaan naar inwoners toe om hen te betrekken bij een onderwerp. Zo worden jongerencentra en bijeenkomsten met ouderen bezocht en wordt onder andere het gesprek aangegaan op een schoolplein of in het park. Centraal staat dat Hart voor de K-buurt inwoners benadert op plekken en tijdstippen waarop het de inwoners uitkomt. Een sociaal werker schetst het verschil tussen hoe inwonerparticipatie doorgaans wordt georganiseerd en hoe Hart voor de K-buurt te werk gaat:

'Inwonerparticipatie wordt normaal gesproken met inloopavonden georganiseerd. Hart voor de K-buurt gaat naar jongerencentra, pleinen, ouderenuurtjes et cetera. Zij benaderen de inwoners op hun voorwaarden, namelijk de plek en de tijd wanneer het de inwoner uitkomt.'

sociaal professional

Al met al is het contact met buurtinwoners **laagdrempelig, informeel en persoonlijk**. De leden van Hart voor de K-buurt vinden het belangrijk om met naam en gezicht bekend te zijn, zodat inwoners geen belemmering voelen om hen te benaderen. Naast het outreachend werken – of 'de buurt ingaan' – is Hart voor de K-buurt zelf ook goed bereikbaar. Inwoners kunnen binnenlopen op de werklocatie, middenin de buurt en de leden zijn altijd telefonisch bereikbaar.

'De gemeente werkt met brieven of mails om inwoners te laten participeren. Dat werkt niet. Het werkt om je persoonlijk op te stellen naar buurtinwoners. Om inwoners overal in de wijk te spreken. Om altijd beschikbaar te zijn via de telefoon.'

beleidsmedewerker.

Community-up werkwijze

Hart voor de K-buurt brengt het perspectief van de buurt (bottom-up) en institutionele belangen (top-down) samen. Hart voor de K-buurt is een bottom-up initiatief dat de top-downbelangen kent. Deze **community-up werkwijze** maakt dat Hart voor de K-buurt een brug kan slaan tussen de leefwereld van inwoners en de systeemwereld van gemeente.

Hart voor de K-buurt is een **bottom-up** initiatief dat door en voor buurtinwoners wordt georganiseerd. Vanuit dit perspectief stellen HvdK-leden zich op als buurtbouwers. Dit heeft meerdere voordelen, blijkt uit interviews. Allereerst is er een sterke **motivatie** bij de leden om zich in te zetten voor en namens de wijk. Ze zetten zich in voor het collectieve buurtbelang. Bij het ene lid komt dit voort uit het gevoel dat *'anderen altijd alles voor ons bepalen'*, wat een op protest gebaseerde houding illustreert. Een ander lid benadrukt daarentegen de vraag *'wat kan deze activiteit*

betekenen voor de buurt, wat een meer faciliterende en dienstbare houding illustreert. Dit maakt de verschillende beweegredenen om zich in te zetten zichtbaar.

Hart voor de K-buurt benut ten tweede bewust de **georganiseerde inwoners**, zoals de mensen in de kerk, moskee, sportclubs en eetcafés. Door juist met bestaande groepen samen te werken benut HvdK de bestaande organisatiekracht en buurtkennis. Doordat inwoners in hun dagelijks leven al gebruik maken van deze netwerken, hoeven zij niet geactiveerd te worden om bijvoorbeeld naar een inloopavond te komen. Dit ziet Hart voor de K-buurt als een pluspunt voor hun eigen werkwijze, in contrast met die van participatie-experimenten die volgens hen de bestaande netwerken niet of weinig benutten en hierdoor een duurzame aanpak hinderen.

“

‘In participatietrajecten worden nieuwe infrastructuren van inspraak opgezet, zoals buurtreferenda en gelote groepen. Het idee van gelijkheid is goed, maar van de 200 gelote inwoners komen er slechts 40 opdagen. De actieve inwoners komen, de kwetsbare inwoners komen niet. Wij werken samen met de moskee, kerk, boksschool, buurthuizen etc. Hier komen de inwoners al en weten mensen wat er speelt in de buurt.’

lid Hart voor de K-buurt.

HvdK-leden wonen bijna allemaal in de K-buurt. Hierdoor kennen ze veel groepen inwoners persoonlijk. Naast het eigen netwerk, wordt actief contact gelegd met groepen waar nog geen contact mee is. Dit komt voort uit het streven naar contact met verschillende inwonersgroepen om zo aan te sluiten bij de diverse belangen in de wijk. Een voorbeeld is dat Hart voor de K-buurt het gesprek aangaat met drill-rappers. Ook helpen ze groepen die normaal geen stem hebben zich te organiseren (zoals de Bretua's, de Odua's en de Yoruba's). HvdK zegt hierover dat zij werken vanuit een *'underdog mentaliteit'*, waarbij veel buurtinwoners het gevoel hebben dat ze door 'het systeem' nooit als serieuze gesprekspartner worden gezien. Op deze manier willen ze verschillende 'stemmen' uit de wijk empoweren, ook van degenen in kwetsbare posities of van inwoners die niet als 'goede burgers' worden gezien.

Ten derde, begrijpen de HvdK-leden wat er speelt in de wijk en kunnen ze zich verplaatsen in medebuurtbewoners vanuit **ervaringskennis**. De initiatiefnemers zijn bekend met de heersende normen en waarden doordat ze lid zijn van de lokaal etnisch-culturele en religieuze gemeenschappen. Ervaringskennis betekent ook dat de HvdK-leden diverse talen spreken. Gesprekken met inwoners met diverse culturele achtergronden worden zo gemakkelijker gevoerd. Een beleidsmedewerker vergelijkt de ervaringskennis van HvdK-leden met de positie die de gebiedsmanagers hebben in de buurt:

'De gebiedsmanagers wonen vaak niet in de buurt. Hart voor de K-buurt leden wonen in de wijk. Ze zitten in het weefsel van de wijk. Daardoor begrijpen ze wat er speelt en weten ze wat mensen activeert.'

beleidsmedewerker.

De ervaringskennis van HvdK-leden maakt dat ze niet alleen wensen van inwoners horen en opschrijven, maar door ervaringskennis weten waaróm buurtinwoners bepaalde wensen hebben. Ondersteunend is dat HvdK-leden meer dan andere inwoners zicht hebben op de mogelijkheden om behoeften te verwezenlijken. Hierdoor kan HvdK onderliggende behoeften van inwoners realiseren, waarbij ze verder kunnen gaan dan de wensen die door inwoners worden geuit.

Naast de kenmerken van een bottom-up initiatief kent Hart voor de K-buurt ook de **top-down belangen** van gemeente en andere officiële instanties. Hart voor de K-buurt leden hebben kennis van beleid en gemeentelijke processen. Ze sluiten aan bij **bestaande beslisstructuren** over bijvoorbeeld de herinrichting van K-midden. In het **netwerk** van Hart voor de K-buurt zitten tevens beleidsambtenaren en politiek bestuurders. Door dit netwerk zijn ze goed op de hoogte van de behoeften en speerpunten van bestuurders. De kennis van processen en behoeften van gemeente en officiële instanties wordt ook wel top-downkennis genoemd. Een lid van HvdK zegt hierover:

'We werken samen met de gemeente, het stadsdeel, woningbouw. We werken samen met andere (beginnende) buurtplatforms. [...] De vrijwilligersorganisatie en jongerenorganisatie in de wijk zijn de twee belangrijkste spelers met wie we te maken hebben. Belangrijke partner is ook Stichting !WOON. Die begeleidt ons, kijkt met ons mee in het buurtbudgetten-verhaal, met financiënbeheer.'

lid Hart voor de K-buurt

Empowerment

De leden van HvdK vinden het belangrijk om buurtinwoners te **empoweren**. Een kernelement van de werkwijze van Hart voor de K-buurt is - zoals ze het zelf noemen - het **collectiveren** van buurtinwoners. HvdK brengt (bestaande groepen) inwoners bij elkaar met dezelfde belangen en doelen.

'Veel burgers hebben wat te zeggen, maar betreden het podium niet. Hart voor de K-buurt brengt mensen bij elkaar om hun stem te laten horen bij het stadsdeel.'

lid Hart voor de K-buurt.

Daarnaast **stimuleert** Hart voor de K-buurt medebuurtbewoners **kritisch na te denken**. Dit sluit aan bij de eerder genoemde verinnerlijkte onderdrukking wat een contextuele uitdaging betreft. Veel buurtbewoners denken '*anderen bepalen het altijd voor ons*' en '*het systeem is de schuldige*'. Hierdoor weten inwoners niet altijd tot een alternatief te komen om hun doelen te bereiken. Dit willen ze doorbreken door inwoners te stimuleren kritisch na te denken en eigen doelen te formuleren.

'Ons doel is bereikt wanneer de nieuwe generatie ziet hoe ze invloed kunnen uitoefenen.'

lid Hart voor de K-buurt.

Ten slotte, zijn die doelen en behoeften van inwoners het startpunt van activiteiten. HvdK-leden **ondersteunen** andere (groepen) buurtinwoners in de uitvoering van activiteiten en het bereik van doelen.

Hart voor de K-buurt ondersteunt door mogelijkheden en alternatieven te tonen om doelen toch te bereiken. Hart voor de K-buurt zet ook haar netwerk van (politiek) bestuurders en ambtenaren in, verzamelt gelden en zet (sociale) media in om de activiteiten van andere inwoners tot een succes te maken. Het leiderschap ligt bij de groepen zelf, waardoor na elke aanpak van een vraagstuk de vaardigheden van inwoners toenemen. Op deze manier versterkt HvdK bestaande groepen in de wijk.

“

‘Jongeren hebben bijvoorbeeld aan de leden van de stadsdeelcommissie hun verhaal en wensen verteld. HvdK vervult een coachende rol aan deze jongeren. We bereiden gesprekken voor en hebben de jongeren ter voorbereiding meegenomen naar een commissievergadering.’

lid Hart voor de K-buurt.

'Hart voor de K-buurt rust burgers toe met kennis en mobiliseert hen om hun stem te laten horen, door bijvoorbeeld kennis te geven over het gemeentelijke apparaat.'

inwoner.

In het collectiveren, kritisch denken stimuleren en ondersteunen stellen HvdK-leden zich op als **dienend leiders**. Ze stellen zich dienend op, om de behoeften van buurtbewoners te realiseren. Tevens zijn HvdK-leden de vaste krachten van het buurtplatform. Ze zetten zich voor lange tijd in voor de buurt en zijn de vaste contactpersonen vanuit de gemeente.

'Als je alleen een groep mensen bij elkaar zet in een buurt gaat het mis. Je hebt een paar trekkers nodig, die zich langdurig kunnen inzetten.'

lid Hart voor de K-buurt.

4.2 Uitdagingen

Naast de werkzame elementen voor inclusieve burgermacht kent Hart voor de K-buurt ook enkele uitdagingen in hun werkwijze.

langetermijnvisie

Een focus op de empowerment van buurtinwoners door het collectiveren, stimuleren en ondersteunen van medebuurtbewoners zorgt voor concrete doelen en concrete resultaten. Hoewel dit voor inwoners en samenwerkingspartners transparant maakt waar een activiteit voor staat, heeft dit ook een nadeel. Zo geven een aantal inwoners aan dat zij niet weten wat de langetermijnvisie is voor de K-buurt.

'Hart voor de K-buurt heeft weinig langetermijnvisie voor de K-buurt. Ze draaien op korte en spontane projecten.'

inwoner.

Ook sociaal professionals en beleidsambtenaren geven aan dat het van belang is dat Hart voor de K-buurt – dat is ontstaan vanuit een protestbeweging – zich positioneert en laat zien waar ze

voor staan op de lange termijn. Dit is eveneens een manier om de samenwerking met externe partijen te verbeteren.

'Het hebben, uitdragen en naleven van een langetermijnvisie helpt in het meenemen en meekrijgen van inwoners en samenwerkingspartners.'

sociaal professional.

Samenwerking

De samenwerking met partners wordt ook als aandachtspunt genoemd. Dit komt voort uit de aard van Hart voor de K-buurt, het platform zet protest regelmatig in om de buurtbelangen naar voren te brengen. In de loop van de tijd – nu Hart voor de K-buurt langer actief is, zich richt op meerdere thema's en met verschillende partners samenwerkt – is een kanteling nodig. Omdat de huidige samenwerking wordt aangegaan vanuit gezamenlijkheid, samen de leefbaarheid van de K-buurt te verbeteren.

'Hart voor de K-buurt is begonnen als protestbeweging waarin ze partners incapabel noemden. Nu gaat het over samenwerking. Dat betekent: geduld hebben, compromissen sluiten, andere mensen in hun kracht zetten en luisteren. Die stap moeten ze maken in de communicatie en in de kernteamsamenstelling.'

beleidsmedewerker.

Het belang van communicatie en gezamenlijk afspraken wordt benadrukt voor een goede samenwerking. Hiervoor is het van belang dat alle partijen elkaars rol kennen en accepteren. Zo wijst een sociaal professional op het volgende incident en roept op hier lering uit te trekken:

'Een gastdocent wordt geslagen. Deze jongen mag niet meer bij het jongerenwerk komen, maar is wel welkom in het Kraaiennest (ontmoetingsplek van Hart voor de K-buurt). Er wordt uitgedragen: "Kom maar bij Hart voor de K-buurt, want het jongerenwerk doet niets voor je". Werk juist vanuit dezelfde basisregels en waarden.'

sociaal professional.

Ook wordt gewezen op de kernteamsamenstelling voor het bevorderen van samenwerking. Deze moet bestaan uit mensen die elkaar aanvullen qua werkstijl. In de inleiding van deze publicatie is een omschrijving gegeven van de kwaliteiten van enkele Hart voor de K-buurt kernleden, waaruit een aanvulling van karakter en kennis blijkt. Het is echter belangrijk om deze kwaliteiten en verschillende persoonlijkheden strategisch in te zetten. De keuze wie namens Hart voor de K-buurt aanwezig is bij een vergadering moet niet voortkomen uit de vraag 'wie heeft tijd', maar 'welke inbreng is gewenst vanuit kennis en persoonlijkheid'. Zo zegt een sociaal professional hierover:

'[naam Hart voor de K-buurt lid] is een goede actievoerder en lobbyist. Maar er is ook iemand nodig die een vergaderkoning is.'

sociaal professional.

Inzet op samenwerking met inwonersgroepen in de K-buurt wordt als extra aandachtspunt gezien door buurtbewoners. "Voor hoeveel mensen spreekt Hart voor de K-buurt dan? En wat als bepaalde groepen structureel niet komen?". In dit geval vraagt de inwoner zich af of representativiteit meer een streven moet zijn van HvdK óf dat de gemeente het buurtbudget over meerdere burgercollectieven moet verdelen omdat bepaalde groepen structureel niet bij HvdK komen.

Terugkoppeling

Hoewel Hart voor de K-buurt laagdrempelig en persoonlijk contact heeft met buurtinwoners, wordt tevens aangegeven dat de terugkoppeling van resultaten soms te formeel (geworden) is.

'De terugkoppeling is te formeel. Er wordt doorverwezen naar een rapport op de website. Ze gebruiken moeilijke taal. Naarmate ze succesvoller worden, wordt de drempel om te participeren hoger voor inwoners die niet vanaf het begin bekend zijn met Hart voor de K-buurt.'

sociaal professional.

Een verandering in de wijze van terugkoppelen kan voortkomen uit de verdere professionalisering van Hart voor de K-buurt, wat onder andere te maken heeft met gestelde eisen voor financiering vanuit de gemeente. De leden van Hart voor de K-buurt voelen de spanning tussen enerzijds laagdrempeligheid van het bottom-up initiatief en anderzijds de professionalisering die nodig is om doelen te bereiken.

'We werken transparant als HvdK. Maar we moeten ook op papier zetten wat we hebben gedaan. Het moet in de formulieren van de overheid passen. En er zijn weer andere rapportages nodig voor andere zaken, zoals inwonersinitiatieven.'

lid Hart voor de K-buurt.

4.3 Theoretische verdieping

Het participatief actie-onderzoek heeft werkzame elementen en uitdagingen voor inclusieve burgermacht, die Hart voor de K-buurt tegenkomt in hun werkzaamheden, aan het licht gebracht. Hoewel bovengenoemde elementen hun werkzaamheid hebben aangetoond, vinden we het belangrijk deze te bezien in de context van ander onderzoek. We beginnen met een beschouwing van de literatuur met vergelijkbare elementen. Daarna reflecteren we op de gevonden data vanuit twee grotere theoretische inzichten vanuit de Community-up benadering en Popular Education.

Contact met inwoners

De elementen van Hart voor de K-buurt, gebundeld onder 'contact met inwoners', zijn terug te vinden in onderzoek naar zogenaamde moeilijk bereikbare doelgroepen zoals migranten. Het gaat hierbij om de elementen: laagdrempelig, persoonlijk, mondeling contact en zichtbaarheid in de wijk. Dit is van belang om vertrouwen in de wijk op te bouwen (Hurenkamp e.a. 2006: KIS, 2016). Onderzoek onder succesvolle inclusieve burgerinitiatieven wijzen op de volgende succesfactoren; niet moeilijk doen en niet te formeel. Dit betekent: geen verplichting tot aanmelden voor activiteiten, activiteiten gratis aanbieden en iedereen laten deelnemen op een manier die hem of haar past (KIS, 2016). Ook outreachend werken is van belang, juist als het gaat om buurtbewoners die minder snel zelf hun behoeften kunnen realiseren (KIS, 2016). De drempel voor inzet wordt verlaagd als mensen actief worden benaderd. Dit kan door mensen op straat aan te spreken, op markten te staan of bij buurthuizen langs te gaan. Het gaat hierbij om op actieve wijze gevraagd te worden deel te nemen, ook wel invitatie genoemd (KIS, 2016; Van de Wijdeven, 2013).

Hoewel inclusie geen specifiek doel is van Hart voor de K-buurt, is dit wel onderdeel van hun werkwijze. Kenmerkend is dat ze a) iedereen uitnodigen en dat de genodigden vervolgens zelf kiezen of ze meedoen, b) extra aandacht besteden voor mensen in een kwetsbare positie, c) opzet van diverse activiteiten en projecten gestimuleerd wordt en d) aandacht hebben voor *bonding* en *bridging*. Hart voor de K-buurt ondersteunt activiteiten van verschillende groepen mensen die zich in elkaar herkennen (*bonding*) en verbindt hen waar mogelijk aan elkaar (*bridging*) (Putnam, 2000). Deze werkwijze maakt dat HvdK diverse inwoners spreekt en activeert. Zo bieden ze een infrastructuur voor andere partijen om te horen van kwetsbare inwoners, die in participatieprocessen mogelijk niet automatisch naar voren komen.

In het ophalen van input of besluitvormingsprocessen let Hart voor de K-buurt niet op representatie van groepen mensen. Deze manier van werken past niet bij hen en sluit niet aan bij het principe van 'gaan waar de energie zit'. Wel investeert het platform in vertegenwoordiging van alle wijken in de K-buurt. Dit doen ze door in contact te blijven met één of twee sleutelfiguren uit de verschillende wijken, om zo op de hoogte te blijven van wat er speelt. Deze sleutelfiguren hebben

bijvoorbeeld een buur die in de moskee komt, een overbuur die in de kerk komt, een familielid die vrijwilligerswerk doet bij een sportvereniging en een vriend die in de kinderopvang werkt. Dit draagt bij aan een kennisinfrastructuur over wat er speelt in de wijken in Zuidoost, wat de uitdagingen en behoeftes zijn (WRR, 2012).

Uit onderzoek van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (2012) blijkt dat sleutelfiguren onmisbaar zijn in processen van burgerparticipatie. Zo ook in het geval van burgermacht. De WRR onderscheidt twee soorten sleutelfiguren, trekkers en verbinders. De trekkers, zoals de naam doet vermoeden, zijn de mensen die de kar trekken en zich met passie inzetten voor een bepaald doel. In de situatie van Amsterdam Zuidoost kunnen de Hart voor de K-buurt leden worden gezien als de trekkers. Hoewel Hart voor de K-buurt ook beschikt over verbindende kwaliteiten, benutten zij de verbindende kracht van de georganiseerde bewoners. Het zijn sleutelfiguren in de bestaande netwerken die optreden als verbinders doordat zij een boodschap weten over te brengen naar hun achterban en contacten tussen inwoners onderling en met officiële instanties mogelijk maken. Zij brengen ook de inwoners in contact met de trekkers.

Als het gaat om de deelname van de meest kwetsbare inwoners in participatieprocessen, wijst Stapper (2020) op het risico van morele voorselectie van goed burgerschap. Allereerst kan er een voorkeur bestaan voor de deelname van een bepaald type inwoner, waardoor een selectieve groep inwoner wordt uitgenodigd deel te nemen. Daarnaast worden sociale ongelijkheden in stand gehouden in participatieprocessen, doordat sommige inwoners – met bepaalde kennis en kunde – succesvol weten te navigeren binnen dit proces. Hart voor de K-buurt zoekt bewust contact met

kwetsbare inwoners en de door hen aangeduide *'underdogs'*, inwoners die op individuele basis niet eenvoudig deel weten te nemen. Hierbij houden ze ook de deuren open voor inwoners die overlast geven en daardoor niet als *'goede burgers'* gezien worden (denk aan drillrappers). Dit leidt tegelijkertijd tot spanning met andere organisaties die regels hanteren, bijvoorbeeld wanneer jongeren niet meer welkom zijn in een jongerencentrum. Stapper (2020) wijst daarnaast op de werkwijze van succesvolle bewonersinitiatieven waarbij zij onder andere media-aandacht weten te benutten om participatieprocessen te beïnvloeden. Ook Hart voor de K-buurt heeft dit succesvol gedaan rondom het behouden van het K-plein als ontmoetingsplek voor buurtinwoners.⁶

Community-up werkwijze

Hart voor de K-buurt heeft een eigen manier van community-up werken ontwikkelt waar eigenaarschap van inwoners en samenwerken met de overheid samen gaan. Om de eigenheid van hun werkwijze te duiden, staan we eerst stil bij wat de community-up benadering volgens de literatuur omvat. De community-up benadering benadert een maatschappelijk vraagstuk vanuit de perspectieven van alle betrokkenen rondom dat vraagstuk (inwoner, ambtenaren, professionals, bestuurders, etc.) (Eelderink, 2020). Deze werkwijze wordt gekenmerkt door de co-creatie van projecten door alle betrokkenen, waardoor draagvlak ontstaat voor het uiteindelijke resultaat (Eelderink, 2020). Bij *'community-up'* gaat het om de integratie van de actie van alle institutionele en van de actie van alle niet-institutionele actoren, waarbij de leefwereld van de burger en de systeemwereld

6 www.amsterdam.nl/bestuur-organisatie/meedenken-meepraten/tools-praktijk/19-hart-buurt/

van het bestuur samenkomen, terwijl bij 'bottom-up' de focus op de burger ligt, en bij top-down de focus op het bestuur (Eelderink, 2020 24-29).

Hoewel Hart voor de K-buurt kennis over en contact met verschillende betrokkenen heeft, is het centrale handelingsperspectief die van de inwoners. Echter, door ook de belangen van andere partijen mee te nemen, zijn ze in staat de buurtbehoeften strategisch in beleid en uitvoering van gemeente en andere partners te laten landen. Hierbij is sprake van *linking*, de vaardigheid om je weg te vinden binnen instituties van (lokale) overheid, onderwijs, volkshuisvesting etc. Linking geeft mogelijkheden om de wereld een beetje naar jouw hand te zetten (Cadat, 2020).

Linking social capital is the extent to which individuals build relationships with institutions and individuals who have relative power over them (e.g. to provide access to services, jobs or resources) (Hawkins & Maurer, 2009).

Achter de werkwijze van Hart voor de K-buurt schuilt een visie die de strategie en tactiek vormt om zo het beoogde resultaat te bereiken. HvdK streeft naar belangenbehartiging van inwoners door middel van het werken met velen, om zo een stem te geven aan de minderheid. Ze benutten bewust de bestaande netwerken en de organisatiekracht die aanwezig is bij de georganiseerde bewoners. Deze visie komt overeen met de Community Organising theorie van Alinsky (1995). Hij stelt dat macht veranderlijk en dynamisch is en niet uitsluitend van elites. Uitgangspunt is dat sociale verandering bewerkstelligt kan worden door gezamenlijk in actie te komen, ofwel dat je macht kunt opeisen voor de kwetsbaren door vanuit een groep te opereren. Hart voor de K-buurt hanteert het begrip 'collectiveren' hiervoor, waarvoor het van belang is om zowel mensen die zich in elkaar herkennen (mensen met gelijke sociaal economische achtergrond, migratie-achtergrond, religie etc.) met elkaar te verbinden (bonding) als ook te zorgen voor overbruggende contacten met andere groepen (bridging) (Putnam, 2000).

Popular Education

Paulo Freire: *"Een vogeltje na jaren in een kooi zal niet gaan vliegen als de deur van de kooi open gaat. Hij zal weer moeten leren vliegen. Wij moeten de onderdrukten helpen vliegen."*

Popular Education (Freire, 1960) betekent letterlijk 'onderwijs voor het volk' oftewel 'leren in de taal van het volk' (volksonderwijs). De methodiek is in Nederland bekend als 'exemplarisch leren' of 'ervarend leren'.⁷ Het gaat bij Popular Education om leren vanuit de eigen ervaring (en niet vanuit lesboeken). Aansluiten bij de ervaringswereld van 'underdogs' en van daaruit handelingsperspectieven ontwikkelen. Het gaat om empowerment voor sociale interventie: een proces van bewustwording maken van eigen positie, krachtontwikkeling en zich organiseren voor positieve en duurzame verandering.

Elementen van Popular Education zijn zichtbaar in de werkwijze van Hart voor de K-buurt. Het initiatief komt voort uit het collectief, in groepsprocessen die gebaseerd zijn op co-creatie. Iedereen is een actor, geeft richting aan de actie en leert van anderen. Daarnaast leeft binnen het platform de intentie van gedeeld leiderschap. En verschillende leden van de kerngroep delen het leiderschap en hanteren verschillende leiderschapsstijlen. HvdK organiseert actief kritische reflectie op collectieve ervaringen met een verbetering als doel. Hart voor de K-buurt besteedt aandacht aan a) het vergroten van zelfvertrouwen en ontdekken van interesses en talenten van personen, b) de

7 Bron: Buurtwijs/Canon Sociaal Werk: www.buurtwijs.nl/content/over-paulo-freire

ervaringswereld van mensen als uitgangspunt nemen van hun handelingsperspectief, c) de reflectie geven dat mensen meer mogelijkheden hebben dan ze nu benutten.

4.4 Conclusie

De werkwijze van Hart voor de K-buurt bevat verschillende werkzame elementen die gebundeld kunnen worden in drie thema's: contact met inwoners, community-up werkwijze en empowerment. Wanneer deze elementen worden vergeleken met theoretische inzichten, zijn overeenkomsten te vinden met de Community-up benadering en Popular Education. Samenvattend wordt de werkwijze van Hart voor de K-buurt gekenmerkt door de transformatie van verhoudingen tussen burgers en professionals (erkenning met budgetbeheer sociaal domein), het benutten van de organisatiekracht van georganiseerde bewoners en de zoektocht naar een proces van bewustwording, versterking en mobilisatie en actie van burgers.

Hoofdstuk 5

Geleerde lessen

In deze publicatie zijn werkzame elementen van inclusieve burgermacht uitgelicht. Hart voor de K-buurt en hun stakeholders leren ons welke werkwijze en contextfactoren van invloed zijn op inclusieve burgermacht. De elementen en contextfactoren die naar voren zijn gekomen, leveren geleerde lessen op voor alle betrokkenen. Deze lessen zijn gericht op het versterken van inclusieve burgermacht.

Inclusieve burgermacht is het vermogen van alle inwoners om hun buurtdoelen te realiseren. Inclusieve burgermacht wordt gezien als het recht op zelfregie en ondersteuning bij het leefbaar maken van de eigen wijk. De geleerde lessen zijn ondersteunend aan deze definitie.

Deze publicatie omschrijft lessen uit de werkwijze en context van één buurtplatform. Daarom moeten we voorzichtig zijn met deze lessen als werkzame elementen te poneren. De komende drie jaar onderzoekt Movisie andere buurtplatforms in andere gebieden.

Politiek bestuurders

Geef ambtenaar ruimte en duidelijke kaders

Creëer en bewaak de tijd en ruimte voor het outreachend werken van ambtenaren. Ervaring leert dat inwonerscollectieven doorgaans goede contacten hebben met bestuurders. Echter, deze goede contacten zijn er niet altijd bij de uitvoerende ambtenaren. Voor een goede samenwerking en het benutten van de krachten in de wijk, zijn diverse werkstijlen nodig binnen het gemeentelijk apparaat. Ook de werkstijl van de outreachende ambtenaar die burgermacht omarmt. Zorg ervoor dat er personen zijn met deze kwaliteiten en dat er ruimte is voor ambtenaren om in contact te zijn en blijven met (actieve) inwoners.

Geef ambtenaren niet alleen ruimte en een duidelijke opdracht, maar geef hen ook de outcome criteria (effect bij inwoners) mee waaraan zij kunnen zien dat een opdracht slaagt of aanpassing behoeft. Dit vraagt om politieke moed en persoonlijk lef en niet per se om bestuurlijke kwaliteiten.

Streef naar structurele ondersteuning van inwoners

Buurtbudget maakt het mogelijk dat actieve inwoners zich efficiënt kunnen inzetten, zonder energie en tijd te verliezen aan het aanvragen van ingewikkelde subsidies. Schrik niet als de benutting van het buurtbudget niet goed gaat, schrik niet als dit twee keer gebeurd. Ondanks negatieve ervaringen, is de inzet van het buurtbudget van cruciaal belang om de opgaven in het sociaal domein te behalen.

Sluit aan bij inwoners

De sociale basis en bewonersinitiatieven zijn niet zomaar te sturen. Burgercollectieven hebben een eigen motivatie, stimulans en dynamiek die uniek zijn. Zorg dat je hierop aansluit en niet demotiveert met goed bedoelde top-down kaders en eisen. Volg in plaats van inkaderen. Wees de responsieve overheid die juist de meest kwetsbare buurten nodig hebben om empowered te worden.

Ambtenaren

Benut georganiseerde inwoners

Ga niet eindeloos door met experimenteren in participatieprocessen en alleenstaande plannen, maar verduurzaam. Maak gebruik van het netwerk in de wijk. Er zijn verschillende georganiseerde inwoners die in contact staan met de meest kwetsbare inwoners. Benut deze netwerken. Neem de sociale infrastructuur van de buurt als leidraad in plaats van een vernieuwende manier. Zo ben je eerder verzekerd dat je empowerend werkt, in plaats van deze netwerken of buurtplatforms te demotiveren. Experimenteren loslaten betekent ook bouwen aan kennis over participatie. Evalueer bijvoorbeeld succesvolle en minder succesvolle aanpakken en neem die lessen mee in het vervolg.

Reflecteer op weerstand

De terminologie die wordt gebruikt is van belang. Het woord 'burgermacht' strijkt ambtenaren tegen de haren in. Het woord 'zeggenschap' doet dat bij inwoners. Zij vinden dat ze al jaren zeggenschap hebben, maar geen daadwerkelijke invloed hebben (burgermacht). Denk daarom na over de volgende stelling en mening van een HvdK-lid: "*Het feit dat 'burgermacht' wordt gezien als iets radicaals, zegt iets over hoeveel ruimte de lokale overheid de burgers wil geven.*"

Streef naar inclusieve wijk in plaats van inclusief initiatief

Werk vanuit het principe inclusieve wijken. Buurtplatforms zijn niet altijd inclusief en representativiteit is niet per se hun streven. De vraag is of representatieve buurtplatforms haalbaar zijn. Wat wel haalbaar is, is een inclusieve werkwijze. Dit is een sterke basis om toe te werken naar inclusieve wijken: voor ieder wat wils. Vanuit de beleidskant is het zaak om na te gaan welke groepen worden bereikt met de bestaande netwerken, en welke eventuele aanvullende aanpakken nodig zijn. Zo stuur je meer op een inclusieve werkwijze dan op onhaalbare diversiteitsdoelstellingen per buurtplatform of initiatief.

Werk opgavegericht

Werk vanuit een gezamenlijke opgave met inwoners, gemeente en sociaal professionals en benadruk dit. In de praktijk ervaren inwoners concurrentie en druk vanuit professionals en van andere buurtinitiatieven. Ze moeten herhaaldelijk uitleggen wat hun positie is of wat ze willen bereiken. Benadruk binnen de gemeente en bij maatschappelijke organisaties dat alle partijen uiteindelijk voor hetzelfde doel gaan: een leefbare buurt.

Sociaal professionals

Werk samen met de georganiseerde inwoners

Bewoners hebben zich op diverse manieren georganiseerd. In kerken, moskeeën, sportclubs, buurthuizen en eetcafés komen mensen bij elkaar. Verschillende georganiseerde inwoners staan in contact met de meest kwetsbare inwoners. Stel geen nieuwe groep inwoners samen, maar benut de bestaande netwerken. Zo empower je bestaande groepen.

Ondersteun inwoners in het realiseren van buurtdoelen

Werken aan sociale rechtvaardigheid en mensenrechten zijn onderdeel van je werk als sociaal professional, naast het ondersteunen van mensen met individuele problemen. Politiserend werken vraagt dat je jezelf ook ziet als belangenbehartiger van inwoners die daar niet zelf toe in staat zijn. Je kunt als sociaal werker niet de wereld verbeteren maar wel agenderen wat er misgaat bij het centraal stellen van de belangen van inwoners.

Wees de tijdelijke passant en niet de concurrent van succesvolle bewonersinitiatieven

Wees bewust van eventuele concurrentiegevoelens die een organisatie heeft of kan hebben ten aanzien van een goed functionerend inwonersinitiatief. Ook kan het activistische karakter van een bewonersinitiatief je tegen de borst stuiten. Besef dat jij je werk pas goed kan uitvoeren als blijkt dat je niet (meer) nodig bent. Ga intern de discussie aan wat een goede balans is tussen het behartigen van het organisatiebelang en het belang van inwoners. Zoek naar de aanvulling van het bewonersinitiatief in de wijk waar jij werkt. Stel jezelf de vraag: wanneer ben ik overbodig?

Actieve inwoners

Stel je op als dienend leider

HvdK leert ons de kracht van dienend leiderschap. Als actieve inwoners brengen HvdK-leden gelijkgestemde medebewoners met elkaar in contact of organiseren demonstraties. Waardoor de stem van de inwoners krachtiger staat tegenover officiële instanties, zoals de gemeente en woningcoöperaties. Ook kritisch denken stimuleren en het ondersteunen van de opzet van activiteiten zijn manieren van werken die we willen benadrukken.

Choose your battles

Hart voor de K-buurt werkt vanuit een overtuiging: eigenaarschap bij de inwoner in het realiseren van buurtdoelen, de overheid sluit daarop aan. Sommige situaties vragen echter om een insteek vanuit inspraak. Om toch invloed uit te kunnen oefenen op beleid of uitvoering is het in bepaalde

gevallen nodig om eerst aan tafel te zitten. Waarbij HvdK als tussenstap voor lief neemt dat zij (nog) geen beslissende stem hebben, maar voornamelijk meepraat. Hart voor de K-buurt beseft dat ze hier des te meer moeten letten op de tijdsinvestering en het resultaat. Hoe lang blijf je in de inspraakfase? Over welke onderwerpen praat je mee en wanneer pak je het middel actie op om meer voor elkaar te krijgen? *Choose your battles* en zet de buurtbehoeften altijd voorop, dat is wat we van HvdK leren.

Zet leiderschapstijlen strategisch in

Samenwerking met externe partijen vindt HvdK een belangrijk aandachtspunt. De kwaliteiten van de kerngroep bewust inzetten is een onderdeel van hun zoektocht naar een goede samenwerking. De keuze wie bij een overleg met maatschappelijke partners of ambtenaren aanschuift, wil HvdK niet langer baseren op wie tijd heeft. Iedere kennis, vaardigheden en persoonlijkheid moet het uitgangspunt zijn. Een overleg overslaan omdat de juiste persoon niet beschikbaar is hoort hier ook bij.

Kies bewust voor wel/niet professionaliseren

Kies bewust voor wel of niet professionaliseren. Succes brengt namelijk een aantal dilemma's met zich mee. Groei betekent meer financiële middelen en daardoor meer voor de buurt kunnen doen. Groei betekent ook meer verantwoordelijk, en concurrentie met andere bewonersinitiatieven en maatschappelijke organisaties kan opspelen.

Literatuur

- * Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35(4), 216-224. doi:10.1080/01944366908977225
- * Beenackers, M. A., Nusselder, W. J., Oude Groeniger, J., & Van Lenthe, F. J. (2015). *Het terugdringen van gezondheidsachterstanden: Een systematisch overzicht van kansrijke en effectieve interventies*. Rotterdam: Erasmus MC Universitair Medisch Centrum Rotterdam
- * Bovens, M., & Wille, A. (2011). *Diplomademocratie. Over spanning tussen meritocratie en democratie*. Amsterdam: Uitgeverij Bert Bakker
- * Cadat, M. (2014). *Het Vliegwielt van de doe-democratie*. Movisie: Utrecht. Verkregen van www.movisie.nl/artikel/vliegwielt-doe-democratie
- * Cadat-Lampe, M., & Avric, B. (2018). Popular Education. Training community workers Tilburg en Rotterdam. Utrecht: Movisie, FNO, Sahan, VoAW.
- * Cadat-Lampe, M. & Engbersen, R. (2020). Wij in de wijk. Werken aan social samenhang in buurten en wijken. Movisie: Utrecht. Verkregen van www.movisie.nl/publicatie/wij-wijk
- * CBS (2019). Bevolkingsopbouw naar migratieachtergrond. Amsterdam.
- * Eelderink, M. (2020). Handboek Participatief Actieonderzoek. Samen bouwen aan een betere wereld. Amsterdam: SWP.
- * Freire, P., & Ramos, M. B. (1970). *Pedagogy of the oppressed*. New York: Continuum.
- * Fung, A. (2006). Varieties of participation in complex governance. *Public Administration Review*, 66(1), 66-75. doi: 1540-6210.2006.00667
- * Hawkins, R. L., & Maurer, K. (2009). Bonding, bridging and linking: How social capital operated in New Orleans following hurricane Katrina. *The British Journal of Social Work*, 40(6), 1777-1793.
- * Hemmes, W., Jamari, R. & Neerbos, T. van (2009). *Allochtonen, burgerinitiatieven en participatie*. Amsterdam: ACB Kenniscentrum
- * Houwelingen, P. van, Boele, A., & Dekker, P. (2014). *Burgermacht op eigen kracht. Een brede verkenning van ontwikkelingen in burgerparticipatie*. Den Haag: SCP.
- * Hurenkamp, M., Tonkens, E. & Duyvendak, J.W. (2006). *Wat burgers bezielt: een onderzoek naar burgerinitiatieven*. Universiteit van Amsterdam/NICIS
- * Meijer, M., & Syssner, J. (2017). Getting ahead in depopulating areas - how linking social capital is used for informal planning practices in Sweden and the Netherlands. *Journal of Rural Studies*, 55, 59-70.

- * Meijer, M., & van der Krabben, E. (2018). Informal institutional change in de Achterhoek region: From citizen initiatives to participatory governance. *European Planning Studies*, 26(4), 745-767.
- * Mindell, A. (2002). *The deep democracy of open forums: Practical steps to conflict prevention and resolution for the family, workplace, and world*. Charlottesville, VA: Hampton Roads Publishing Company. www.aamindell.net/worldwork
- * Ministerie van BZK. (2013). *De Doe-democratie. Kabinetsnota ter stimulering van een vitale samenleving*. Den Haag.
- * Mullainathan, S., & Shafir, E. (2014). *Schaarste. Hoe gebrek aan tijd en geld ons gedrag bepalen*. Maven Publishing
- * Omlo, J. (2011). Waar zijn we nu eigenlijk mee bezig? Kwalitatief onderzoek maakt sociale interventies beter. *Tijdschrift voor Sociale Vraagstukken* 65(10), 26-29.
- * Lub, V., de Groot, N., & Schaafsma, J. (2011). *Polarisatie en radicalisering. De onderbouwing van sociale interventies getoetst*. Utrecht: MOVISIE
- * Pawson, R., & Tilley, N. (1997). *Realistic evaluation*. Sage Publications, Inc.
- * Pinkster, F., Ferier, M., & Hoekstra, M. (2019). *Het hardnekkige stigma van de Bijlmer*. Sociale Vraagstukken. Verkregen van www.socialevraagstukken.nl/
- * Poortinga, W. (2012). Community resilience and health: The role of bonding, bridging, and linking aspects of social capital. *Health & Place*, 18(2), 286-295.
- * Regenmortel, T. van. (2009). Empowerment als uitdagend kader voor sociale inclusie en moderne zorg. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*, 18(4), 22-42.
- * ROB. (2012). *Loslaten in vertrouwen: Naar een nieuwe verhouding tussen overheid, markt én samenleving*. Raad van Openbaar Bestuur. Den Haag.
- * Schaijk, R. Van, Verweij, S., & Sok, K. (2020). *Beter beleid met ervaringskennis van inwoners*. Movisie. Verkregen van www.movisie.nl/publicatie/beter-beleid-ervaringskennis-inwoners
- * Stapper E.W.; Duyvendak J.W. (2020). Good residents, bad residents: how participatory processes in urban redevelopment privilege entrepreneurial citizens. *Cities* 107: 102898
- * Szreter, S., & Woolcock, M. (2010). Health by association? Social capital, social theory, and the political economy of public health. *The ethics of public health* (1st ed., pp. 477-494) Ashgate Publishing Limited.
- * Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid. (2012). *Vertrouwen in burgers*. WRR-rapport 88. Amsterdam/Den Haag: Amsterdam University Press.
- * Wiggins, N. (2011). Popular education for health promotion and community empowerment: A review of the literature. *Health Promotion International*, 27(3), 356-371.

- * Wijdeven, T. M. F. Van de, Graaf, L. de & Hendriks, F. (2013). Actief burgerschap. Lijnen in de literatuur. Tilburgse School voor Politiek en Bestuur
- * Wijdeven, T. M. F. Van de, Hendriks, F. & Oude Vrielink, M. (2010). *Burgerschap in de doe-democratie*. Den Haag: Nicis Instituut.
- * Wijdeven, T. M. F. Van de. (2012). *Doe democratie: Over actief burgerschap in stadswijken*. Delft: Eburon.

Documenten Hart voor de K-buurt

- * Hart voor de K-Buurt (30 september 2018). Plan Buurtontwikkelpplatform Hart voor de K-buurt. Samen bouwen we de buurt van de toekomst. Bouwt u mee? Ambtelijk ingediend.
- * Hart voor de K-Buurt (4 november 2018). *Geschiedenis van de participatie staking in het kort*. In: Pionieren in participatie. Weblog Hart voor de K-Buurt (geraadpleegd 6 maart 2020). hartvoordebuurtt.blogspot.com/2018/11/geschiedenis-van-de-staking-in-het-kort
- * Hart voor de K-Buurt (2 oktober 2019). *Akte van oprichting Stichting HartVoorDeKbuurt*. Retrieved 6 maart 2020: [Afschrift-akte-van-oprichting-Stichting-HartVoorDeKbuurt.pdf](#)
- * Hart voor de K-Buurt (3 oktober 2019). *Directiereglement voor toezichthoudend bestuur*. Retrieved 6 maart 2020: [Directiereglement-voor-Stichting-HartvoorDeKbuurt-3okt2019.pdf](#)
- * Hart voor de K-Buurt (2 oktober 2019). *Huishoudelijk reglement Stichting Hart voor de Kbuurt*. Retrieved 6 maart 2020: [Huishoudelijk-reglement-Hart-voor-de-Kbuurt-versie-3-okt-2019-.pdf](#)

Websites en sociale media Hart voor de K-buurt

- * Pionieren in participeren. [Weblog Hart voor de K-Buurt](#).
- * [1104enzo](#). Website Hart voor de K-Buurt
- * [Kbuurt TV/ 1104 TV](#)
- * [Facebookpagina 1104enzo](#)
- * [Facebookpagina Hart voor de K-Buurt](#)
- * [Instagram Hart voor de K-buurt](#)